

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.18.11>

Volume 8/2

2024 p. 192-222

KADINLARIN SPORA KATILIMINDA ÖNCÜ BİR ŞAHSİYET: TÜRK ESKRİM TARİHİNDE HALET ÇAMBEL

A PIONEER FIGURE IN WOMEN'S PARTICIPATION IN SPORTS: HALET ÇAMBEL IN THE HISTORY OF TURKISH FENCING

Yıldız DEVECİ BOZKUŞ*

“herkes okuma yazma biliyor, bütün bilgi kitaplarda vardır; benim görevim size bilgiyi aktarmak değil, bilgiyi nasıl öğreneceğinizi, nasıl kullanacağınızı aktarmaktır”

Halet Çambel¹

ÖZ

Bu çalışmada öncelikle Türkiye'de eskrim sporunun tarihsel gelişimine dair bilgiler verilecektir. Bu kapsamda günümüzde Epe, Flöre ve Kılıç dallarında profesyonel olarak oynanan bu sporun Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki tarihsel arka planı üzerinde durulacaktır. Daha sonra Cumhuriyet döneminde kadın hakları ve eğitim alanındaki çalışmaların, kadınların spora yönelmelerinde ne tür bir etkisi olduğu değerlendirilecektir.

Çalışmada ayrıca Cumhuriyet döneminde kadınların hangi politikalar çerçevesinde spora yönlendirildikleri ele alınacaktır. Bu çerçevede üniversitelerde, okullarda ve öğrenci yurtlarında gerçekleştirilen spor aktiviteleri ve bu aktivitelerde kadınların yeri üzerinde de durulacaktır. Spor branşlarında genel itibarıyla kadınların hangi alanlarda daha fazla görünür oldukları, bu spor dalları arasında eskrimin yeri ve Türkiye'deki tarihsel gelişimine de değinilecektir.

Daha sonra, kadın sporcuların Cumhuriyet döneminde ulusal ve uluslararası düzeyde spor alanında elde ettikleri başarılarından hareketle Halet Çambel'in Türk eskrim tarihindeki yeri ve önemi değerlendirilecektir. Çambel'in hayatı ve eğitiminin yanı sıra Türk eskrim tarihindeki rolü üzerinde de durulacaktır. Bu çerçevede günümüzde Türk kadın sporcularının eskrim Olimpiyat Oyunları'nda ve diğer uluslararası

---

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, E-mail: yildizdeveci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4634-463X, Ankara, Türkiye.

¹ Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, “İş'i Görev, Arkeoloji'yi Bilgi, Bilim'i Değer Olarak Gören bir İnsan: Halet Çambel”, www.academia.edu, s.34.

etkinliklerde ülkemizi nasıl temsil ettikleri ve eskrimin günümüzde Türk sporundaki yeri de değerlendirilecektir.

Cumhuriyet döneminde ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok alanda başarılar elde eden Halet Çambel'in ailesi, eğitimi ve spor alanındaki başarılarının ele alınacağı bu çalışma ile aynı zamanda Türk kadın sporcularının eskrim alanında günümüzde nerede olduklarına dair genel bir tabloyu da ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Halet Çambel, Eskrim, Kadın Sporcular, Cumhuriyet Dönemi, Türk Spor.*

ABSTRACT

This study will first provide information on the historical development of fencing sport in Turkey. In this context, the historical background of this sport, which is professionally played in the disciplines of Epee, Foil, and Sabre today, will be emphasized during the Ottoman and Republican periods. Subsequently, the impact of women's rights and educational efforts during the Republican era on women's inclination towards sports will be evaluated.

The study will also address the policies under which women were directed towards sports during the Republican era. Within this framework, sports activities conducted at universities, schools, and student dormitories, as well as the participation of women in these activities, will be discussed. It will also touch upon the historical development of fencing in Turkey, including the visibility of women in various fields within sports disciplines.

Furthermore, by starting from the achievements of female athletes in the Republican era at national and international levels, the role and significance of Halet Çambel in Turkish fencing history will be evaluated. Alongside Çambel's life and education, her role in Turkish fencing history will be examined. Within this context, the representation of Turkish female fencers in Olympic Games and other international events, and the position of fencing in contemporary Turkish sports will also be assessed.

Through this study, which will delve into the family, education, and sports achievements of Halet Çambel, who achieved success in many fields nationally and internationally during the Republican era, it aims to provide a general overview of where Turkish female fencers stand in the present day fencing scene.

Keywords: *Halet Çambel, Fencing, Female Athletes, Republican Era, Turkish Sport.*

Giriş

Eskrim kelimesi, kökenini Germen dillerinde "korumak" veya "savunmak" anlamına gelen "skerman" veya "sebermen" kelimelerinden alır. Eskrim sporu, kesme ve delme gibi özelliklere sahip olmayan kılıçlarla oynanır ve belirli ilkeler ve kurallarla yönetilen, temelde saldırı ve savunmaya dayalı bir spor dalıdır. Bu sporun kökleri, araştırmacılara göre çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. İlk olarak M.Ö. 1190 yılında Ramses'in yönetimi sırasında Medinet-About tapınağında ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Antik Yunan

Olimpiyat Oyunları'ndan dört asır önce, Firavun'un Libya'ya karşı kazandığı savaşı kutlamak amacıyla düzenlenen yarışmalarda da bu spor dalına rastlanmıştır.²

Eskrim sporunun ilk izleri Yunanistan'da görülmüş ve araştırmacılara göre bu spor, 1896'daki ilk modern Olimpiyat Oyunları'nda resmen yer almıştır. Ancak İ.Ö. 776'da gerçekleşen antik Olimpiyat Oyunları'nda da eskrim sporunun izlerine rastlanmıştır. İ.Ö. 648'de, Roma'daki askeri kamplarda, cesaretin sanata ve sanatın da cesarete katılması amacıyla Konsül Rutilius tarafından eskrim eğitimi tanıtılmıştır. O dönemlerde eskrim sporu, iki elin kullanımını gerektiriyordu. Bir el, darbelere karşı kalkan kullanırken, diğer el ise iki kenarı keskin kılıç tutmak için kullanılıyordu. Daha sonra, şövalyeler için eskrim sporu, iyi bir kılıç eğitiminin vazgeçilmez bir parçası haline gelmeden önce kutsanması gereken bir disiplin haline geldi. Silah becerisi, genç soylular için uzun ve zorlu bir sürece dönüştü. Şövalyelerin, zayıf ve savunmasız olanları korumak için tekli savaşlarına izin verildi ve aynı zamanda turnuvalar gelir kaynağı olarak düzenlenmeye başlandı. Orta Çağ'da kılıç, şövalyeler için savaşta kullanılan bir silah haline geldi ve 1066'da Fransız şövalyeler arasında kılıçlarla düzenlenen ilk turnuvalar gerçekleşti. XIV. yüzyıla gelindiğinde, eskrimde epe silahı kullanılmaya başlandı. Bu silah, şövalyelerin zırhlarını parçalamak ve rakiplerini keserek yenmek için kullanıldı.³

Yeni ve Yakınçağ'da, eskrim teknik açıdan İspanya'da önemli bir gelişme göstermeye başlamıştır. İspanya'da eskrim öğretimi için okullar açılmış olsa da, bu dönemde İtalya'nın gelişimde öncü bir rol üstlendiği fark edilmiştir. Bu dönemde, düellolar sırasında eskrim sporu yaygınlaşmış ve sonrasında İtalyan eskrim ustalarının kuralları belirlemesiyle İtalyanlar, eskrimde önde gelen isimler haline gelmişlerdir. XVII. yüzyıla gelindiğinde, Fabri adlı bir ustabaşı, eskrimi ileri düzeye taşıyan yeni teknikler geliştirmiştir. Fabri'nin ileri hamle, boşaltma, karşı boşaltma, siper alma ve karşılık verebilme gibi teknikleri, eskrim sporunun ilerlemesinde kritik bir rol oynamıştır. Bu süreçte, Fransa'da çok sayıda soylunun eskrim düellolarında hayatını kaybetmesi üzerine, daha güvenli bir silah kullanımı geliştirilmiştir. Bu silah, keskin uca sahip olmayan, dört köşesi bulunan ve hafif bir yapıya sahip olan bir silahtır. 1653'te eskrim ustası Besnard tarafından bu silahın nasıl kullanılacağı hakkında bir kılavuz yayınlanmış ve rakibe zarar vermemesi için kılıcın ucuna bir düğme takılmıştır. Bu silaha "Flöre" adı verilmiştir. XVIII. yüzyıla gelindiğinde, bu kez eskrim ustası La Bossiere tarafından metal tellerden yapılmış maskeler kullanılmaya başlanmıştır. Bu maskeler sayesinde sporcular, baş bölgelerini rakiplerinin saldırılarına karşı korumuş ve böylece eskrim, Fransa'da teknik ve bilimsel temellere dayalı bir spor haline gelmiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde, eskrim sporu teknik ve felsefi açıdan en üst seviyelere ulaşmıştır.⁴

Kılıç ustası Doutreval 1952 yılında öğrencisi Andre Moreau'ya "Kılıç bir kuşa benzer. Eğer çok sıkı tutarsan, boğarsın; çok gevşek tutarsan, uçar gider" diyerek eskrim

² İbrahim Bacak, Eskrim Sporunu Yapan Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Karakter Yapıları ile Zihinsel Dayanıklılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2022, s.8-9.

³ Bacak, *age.*, s.9-10.

⁴ Bacak, *age.*, s.10-11.

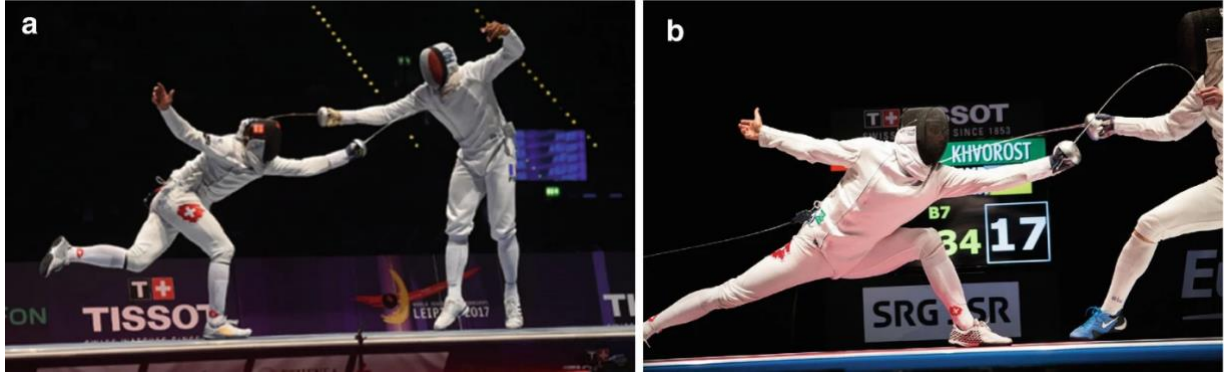
sporunun temelinde dikkat, konsantrasyon ve stratejinin önemine işaret etmiştir. Zira bilindiği üzere eskrim sporu temelde rakibe karşı yapılan savunma ve saldırı hareketlerini içeren teknik ve stratejik beceriler topluluğudur. Eskrim sporunda rakibi yenmek için kullanılan silah kılıçtır. Eskrim aynı zamanda flöre veya epe gibi silahlarla yapılan bir dövüş sanatı ve spor dalı olarak da bilinmektedir. Bu spor, hız, çeviklik, denge, refleksler, konsantrasyon ve zekâ gibi pek çok beceriyi geliştirmeyi gerektirir. Eskrim sporunda aynı zamanda ahlaki ve sportmenlik değerleri de son derece önemlidir. Bu nedenle sporcuların rakiplerine saygı göstermeleri ve etik kurallara uygun davranmaları beklenir. Eskrim, fiziksel ve zihinsel yeteneklerin bir kombinasyonunu gerektiren dinamik ve bir o kadar da heyecan verici bir spordur. Eskrimde günümüzde sıkça kullanılan dört tür sap vardır: Bunlar Fransız, İtalyan (genellikle klasik eskrimde görülür), bu ikisinin birleşimi olarak bilinen İspanyol sapı (yarışmalarda nadiren görülür) ve tabanca sapıdır. Tabanca sapı, aynı zamanda anatomik veya ortopedik sap olarak da bilinir ve XIX. yüzyılda tasarlanmıştır.⁵

Modern çağın Olimpiyat Oyunları'nın dokuz kurucu sporundan biri olan eskrim sporu Atina'da 1896 yılından beri bir Olimpiyat sporu olarak oynanmaktadır. Eskrim aynı zamanda bir dövüş ve temas sporu olarak da bilinmektedir. Eskrim üç farklı silahla ve üç farklı disiplinde epe, flöre ve sabre (kılıç) olmak üzere düzenlenir. Eskrim sporunda yarışmalar bireysel veya takım etkinlikleri olarak da düzenlenir. Son dönemlerde ciddi oranda rağbet görmeye başlayan eskrim sporunda performans faktörleri hız, reaksiyon süresi, koordinasyon, aerobik dayanıklılık kapasitesi, taktikler, konsantrasyon gücü ve zihinsel gücün önemli bir yeri vardır. Eskrimde deneyim de son derece önemlidir. Eskrimde antrenmanlar, antrenörlerden alınan tekniklerin, ayak hareketlerinin, dövüş eğitiminin ve ek antrenmanların örneğin, temel kuvvet ve dayanıklılık antrenmanları, reaksiyon ve hız antrenmanları gibi faaliyetlerin önemli bir yeri vardır. Eskrimde yaygın bir eylem olarak karşı atak öne çıkar. Ön bacak ve silah kolunun asimetrik pozisyonundan dolayı, üst ve alt ekstremitelerin yanı sıra omurga ve pelvisin aşırı kullanım yaralanmaları sık görülür. Akut travma yaralanmaları, rakip teması, düşme veya burkulma nedeniyle meydana gelir.⁶

---

⁵ George Kokochashvili and Shalva Kokochashvili, "Fencing sport weapon handles (grips), the short chronology and history", www.academia.edu, 2016, ET. 09.02.2024.

⁶ Marcel Fischer, "Fencing Sport", In: Krutsch, W., Mayr, H.O., Musahl, V., Della Villa, F., Tscholl, P.M., Jones, H. (eds) **Injury and Health Risk Management in Sports**, Springer, Berlin, Heidelberg, 2020.

Resim 1: Eskrimde Atak⁷

Türkiye'de eskrimle ilgili ilk çalışmaların temeli, 1839'daki Tanzimat Fermanı'nın ardından Sultan Abdülmecit tarafından askeri akademilere kılıç kullanımı derslerinin eklenmesiyle atılmıştır. Türkiye'deki ilk eskrim öğretmenin Fransız Piçini olduğu bilinmektedir. XIX. yüzyılda "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" ile askeri rüştiyelerde eskrim derslerinin verilmesi kararlaştırılmıştır. 1901 yılında Muallim Hüsnü Bey'in, Harbiye Mektebi'nde eskrim sporunu öğretmeye başladığı görülmektedir. 1903 yılında ise İtalyan elçiliğiyle bağlantı kurulmuş ve Sultan Abdülhamid'in de izniyle padişahın önünde İtalyan askerleriyle ilk müsabakalar yapılmış ve başarılı sonuçların ardından Sultan Abdülhamid tarafından "İrade-i Seniye" ile eskrim sporunun harp okullarındaki yerini almaya başladığı görülür. Modern Türkiye'de ise Türkiye Eskrim Federasyonu'nun, 1923'te Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın kurulmasıyla birlikte harekete geçtiği söylenebilir. 1923 yılında Türkiye Eskrim Federasyonu Uluslararası Eskrim Federasyonu'na kabul edilmiş ve Türk Eskrim Milli Takımı ilk olarak 1924 yılında Paris'te düzenlenen olimpiyatlara katılmıştır. 1940-50 yılları arasında eskrim sporunun halkevlerinin de önem vermesiyle daha fazla yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde "Tenis-Eskrim-Dağcılık Kulübü"nü de harekete geçmesiyle Türkiye'de eskrim sporu gelişmeye ve iyi sporcular kazanmaya başlamıştır.⁸ Türkiye'de son yıllarda giderek popülerlik kazanan ve her yaş grubundan sporunun ilgisini çeken eskrim, ülkemizde çok eski tarihlerden beri var olan bir spor dalıdır ve günümüzde oldukça ilgi gören bir hale gelmiştir. Ülkemizde eskrim, epe, flöre ve kılıç olmak üzere üç kategoride yapılmaktadır.

Türkiye'de eskrim sporundaki kadınların rolüne baktığımızda, temellerinin Cumhuriyet döneminde atıldığını görmek mümkündür. Cumhuriyet tarihi boyunca kadınların toplum içindeki görünürlüğü arttırılmış, bu durum spor alanında da kadın sporcuların etkin bir şekilde yer almasını sağlamıştır. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte kadın hakları, sosyal reformların merkezinde yer almıştır. Atatürk, genç Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın haklarına verdiği önemi, "Bizim sosyal toplumumuzun başarısızlığının sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir. Yaşamak demek faaliyet

⁷ Fischer, *age.*, s.586.

⁸ Bacak, *age.*, s.11-12.

demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun bir organı faaliyette bulunurken, diğer bir organ işlemezse o sosyal toplum felçlidir" şeklinde net bir ifadeyle ortaya koymuştur.⁹

Bu amaçla, Atatürk döneminde 1926'da İsviçre'den alınan Yurттаşlar Yasası'nın yürürlüğe girmesi önemlidir. Ayrıca, 1924'te Tevhid-i Tedrisat kanunu ile Öğretim Birliği sağlanmış olması, dinsel eğitimin yerini laik eğitim alması ve daha sonra 1927'de tüm Türkiye'de karma eğitime geçilmesi de kadınlar açısından önemli kazanımlar sağlamıştır. 1930 yılında kadınların oy kullanma ve belediye seçimlerinde aday olma hakkını elde etmeleri, Türkiye için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde, kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik birçok alanda reformlar hayata geçirilirken, kadınlar spor alanında da önemli kazanımlar elde etmiştir. Atatürk'ün spor anlayışında dil, din, ırk, cinsiyet ve yaş sınırlaması olmaması, Türkiye'de kadınlar için önemli bir fırsat sunmuştur. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun hemen ardından 1924'te, tüm mali kısıtlamalara rağmen Paris Olimpiyatları'na katılması bu hususa verdiği önemi göstermesi açısından anlamlıdır. Bu süreçte, kadınlar da bu gelişmelerden olumlu etkilenmiş ve farklı spor dallarında kendilerini göstermeye başlamışlardır. Örneğin, beden eğitimi öğretmeni yetiştirecek okulların hizmete girmesi için 1926 yılında İstanbul Çapa Kız Öğretmen Okulu'nda bir spor kursu açıldığı bilinmektedir. Bu kurs için İsveç'ten biri bayan iki öğretmenin getirilmesi ve dokuz ay süren bu kursta başarı gösterenlerin yurtdışına gönderilmesi kadınlara önemli fırsatlar sunmuştur.¹⁰

Bu bağlamda, bu çalışmanın odak noktası olan Halet Çambel'in sadece bir sporcu değil, aynı zamanda bir bilim insanı olarak dünya çapında ün kazandığını belirtmek gerekir. Ancak bu çalışma, Çambel'in sporcu kimliğiyle sınırlı olduğundan, özellikle eskrim alanındaki çalışmalarına odaklanacaktır. Bu nedenle, bu bölüme geçmeden önce kısaca Çambel'in yaşamıyla ilgili birkaç noktaya değinmek faydalı olacaktır.

Bu çalışmada, Çambel'in bilimden sanata, kültürel mirasın korunmasından müziğe kadar geniş bir yelpazede önemli izler bıraktığı portresi çizilmeye çalışılacaktır. Anadolu'daki köy okullarında yetişen kız çocuklarından başlayarak, mimariden edebiyata kadar birçok alanda derin etkiler bırakan Çambel'in, yıllar içinde yetiştirdiği binlerce insanla toplumda etkili bir şekilde yer aldığı entelektüel kimliği de göz önüne alınacaktır.

Halet Çambel'in Hayatı

Osmanlı Devleti döneminde Berlin Büyükelçisi olan Çambel'in anne tarafından dedesi olan İbrahim Hakkı Paşa'nın (1862-1918) Darülfünun Devletler Hukuku müderrisi, sadrazam ve eski Roma Büyükelçiliği görevlerinde bulunmuş bir münevver olduğu bilinmektedir. Çambel Berlin Büyükelçisi İbrahim Hakkı Paşa'nın kızı Ayşe Remziye Hanım ve Berlin askeri ataşesi Hasan Cemil Bey'in (1879-1967) kızı olarak 27 Ağustos 1916 yılında Berlin'de dünyaya gelmiştir. Çambel'in Babası Hasan Cemil Bey, Atatürk

⁹Ayşe Atalay, "Türkiye'de Osmanlı Döneminde ve Uluslaşma Sürecinde Kadın ve Spor", **Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri**, 2.2 (2007): 24-29.

¹⁰ Atalay, **agm.**, s.26-27.

dönemi Bolu milletvekilliği ve Türk Tarih Kurumu Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Halet Çambel çocukluk döneminin önemli bir kısmını yurtdışında geçirmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra bir süre İsviçre ve Avusturya'da yaşamış ve daha sonra 1924 yılında Çambel ailesi Türkiye'ye dönmüştür. İlk öğrenimini Almanya'da, orta öğrenimini ise 1927-1935 yılları arasında İstanbul Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde yapmıştır. Türkiye'de dönemin en önemli kurumları arasında yer alan İstanbul Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde eğitim alan Çambel 1935 yılında buradan mezun olmuştur. Devlet Olgunluk Sınavını 1935 yılında Galatasaray Lisesi'nde vermiştir.¹¹

Anne dedesi İbrahim Hakkı Paşa sadrazamlığı sırasında.

Resim 2: Halet Çambel'in dedesi Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa¹²

Halet Çambel 1935-1939 yılları arasında Fransız Hükümeti'nin bursu ile Paris'te, Sorbonne'da eğitim almıştır. Diplomasını 1938 yılında alan Çambel, bu dönemde alanlarında dünyanın ünlü hocalarından pek çok ders almıştır. Paris Sorbonne Üniversitesi'ne arkeoloji eğitimi almak üzere giden Çambel buradaki eğitimi sırasında yolu eskrim ile kesişmeye başlamıştır. Arkeoloji eğitiminin yanı sıra eskrim ve binicilik ile de yakından ilgilenen Çambel, 1936 yılında Atatürk'ün isteği üzerine Suat Fetgeri Aşeni ile eskrim dalında Berlin Yaz Olimpiyatları'na katılmıştır. Böylece Aşeni ile olimpiyatlara katılan ilk Türk kadın sporcu olma unvanını kazanan Çambel 1938 yılında

¹¹ Özdoğan, *agm.*, s.6-7.

¹² Özdoğan, *agm.*, s.6.

aynı üniversitede doktora çalışmalarına başlamıştır. Çambel 1938 yılında Nail Çakırhan ile evlenmiştir. Çakırhan'ın 1963'te Ankara'da, tasarımı ve projesi Turgut Cansever'e ait Türk Tarih Kurumu binasının inşaatını gerçekleştirdiği bilinmektedir. Ayrıca Alman Lisesi'nin yapımını üstlendiği ve Halet Çambel'in kazı çalışmalarına katıldığı Ergani'de de bir kazı evi yaptığı bilinmektedir. Çakırhan'ın beton yerine ahşap evler inşa ederek çevre dostu mimariye öncülük etmesi kendisine 1983'te dünyanın en saygın mimarlık ödülllerinden Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazandırmıştır.¹³

Küçük Halet amcası Cevad Ezine'nin kucağında: 1- Annesi Remziye Hanım, 2- Ablası Perihan Çambel, 3-Kuzeni Celaleddin Ezine, 4- Babası Hasan Cemil Çambel, 5- Amcası Cevad Ezine, 6- Halet Çambel, 7- Ablası Leyla Çambel.

Resim 3: Halet Çambel'in Ailesi ¹⁴

Çambel spor ve akademik kariyerini bir arada yürütmüş bir kadın sporcudur. 1939 yılında Yazılıkaya-Midas şehrindeki kazılara katılmış ve II. Dünya Savaşı nedeniyle Fransa'ya dönemediği bilinmektedir. Çambel daha sonra 1944 yılında İstanbul Üniversitesi'nden doktora derecesini almış ve Anadolu'da yapılan pek çok arkeolojik çalışma ve araştırmada yer almıştır. Halet Çambel 1947 yılından itibaren Karatepe-Aslantaş kazılarına katılmış ve kazı çalışmalarının tamamlanmasının ardından ortaya çıkan eserlerin korunması, restorasyonu ve sergilenmesi için çok önemli bir mücadele vermiştir. Özellikle Türkiye'nin ilk açık hava müzesi olan Karatepe-Aslantaş Milli Parkı'nın kurulmasında büyük bir emek sarfetmiştir. Çambel daha sonra 1960 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Prehistorya Anabilim Dalı'nı kurmuş ve uzun yıllar kürsü başkanı olarak bu görevi sürdürmüştür. Türkiye'de askeri darbenin ardından bir süre Almanya'da ders veren Çambel, 1963 yılında tekrar Prehistorya Kürsüsü Başkanlığı'nı

¹³ <https://arsivmerkezi.bogazici.edu.tr/collections/halet-cambel.php> E.T.04.02.2024, Özdoğan, **agm.**, s.6-7.

¹⁴ Özdoğan, **agm.**, s.5.

üstlenmiştir. Emekli olduğu 1984 yılına kadar bu görevi yürüten Çambel aldığı pek çok ödülün yanı sıra aynı zamanda 2005 yılında Boğaziçi Üniversitesi Fahri Doktora Unvanını da almıştır. Çambel 12 Ocak 2014 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.¹⁵

Çambel sadece arkeoloji ve sporda değil Karatepeli fıkraları, âşık şiiriyle ilgili ve Karatepe çevresindeki dokumaların yeniden hayat bulması için yaptığı çalışmalarla bir folklorcu kimliği de olan bir bilim insanıdır. Özellikle de Karatepe'de yaptıklarıyla sıradan bir bilim insanı statüsünü aşan Çambel, halk için yaptıklarıyla Türk kültür tarihinin köklerinde gördüğümüz Bacıyan-ı Rum taifesinin adeta modern bir tipi olarak halkın “Halet Ablası / Bacısı” unvanını kazanır.¹⁶

Çambel ve eşi Nail Çakırhan adına Boğaziçi Üniversitesi'nde “Halet Çambel ve Nail Çakırhan Arkeoloji, Geleneksel Mimarlık ve Tarih Uygur Merkezi Arşivi” bulunmaktadır. Bu merkez bünyesindeki arşivde yaklaşık 150.000 belge, 40.000 fotoğraf, 10.000 resmi yazışma, 20.000 sayfa mektup, 8.000 kitap, 3.000 dergi ve 3.000 ayrı basım eserden oluşuyor. Arşivde Çambel ve eşi Nail Çakırhan'ın kişisel belgeleri ile arkeolojik kazı arşivleri, mimarlık çalışmaları, Karatepe kazılarında kalan malzemeler, planlar, çizimler, fotoğraflar ve Halet Hanım'ın ablası Leyla Hanım'ın kütüphanesi de bulunmaktadır. Bu belgelerin yanı sıra, 1900'lerin başında Osmanlı hükûmetlerinde, Maarif, Dahiliye, Hariciye vekaletlerinde bulunmuş ve Nafia nazırlığı yapmış, Roma ve Berlin büyükelçiliklerinde görev yapmış Halet Çambel'in dedesi İbrahim Hakkı Paşa ile 1928'den 1950'ye milletvekilliği yapmış ve Türk Tarih Kurumu'nun kurucu üyelerinden Yusuf Akçura'nın ölümünden sonra bu kurumun başkanlığını üstlenmiş babası Hasan Cemil Çambel ile ilgili belgeler de bulunmaktadır. Bunların yanı sıra burada Türkçe, Osmanlı, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Rusça ve Bulgarca dillerinde de çok sayıda belge bulunmaktadır.¹⁷

¹⁵ <https://arsivmerkezi.bogazici.edu.tr/collections/halet-cambel.php> E.T.04.02.2024, Halet Çambel, **Corpus of hieroglyphic Luwian inscriptions**, Volume 2, Karatepe-Aslantas: The Inscriptions: Facsimile Edition. de Gruyter Pub., 1999.

¹⁶ Cengiz Gökşen, “Halet Çambel'in Osmaniye halk bilimi çalışmalarına sağladığı katkılar”, **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, 6(2), (2012), s.1001.

¹⁷ <https://arsivmerkezi.bogazici.edu.tr/collections/halet-cambel.php> E.T.04.02.2024.

Atatürk ve Halet Hanım'ın babası Hasan Cemil Çambel.

Resim 4: Atatürk ve Halet Çambel'in babası Hasan Cemil Çambel¹⁸

Halet Çambel'in Akademik Çalışmaları

“Çalışmak, çalışmak, çalışmak”¹⁹

Sporcu kimliğinin yanı sıra Halet Çambel aynı zamanda entelektüel bir bilim insanıdır. Türkiye'deki Arkeoloji çalışmalarının öncü kuşağından olan Prof. Dr. Nimet Özgüç ile birlikte Prof. Dr. Halet Çambel Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2010 Yılı Kültür-Sanat Büyük Ödülü almıştır. Aynı zamanda TÜBA Şeref Üyesi olan Çambel'e son olarak “İstanbul Üniversitesi 2012 Yılı Onur Ödülü” verilmiştir. Arkeoloji dünyasının en önemli isimlerinden olan Prof. Dr. Çambel, Türkiye'nin birçok bölgesinde arkeolojik kazı çalışmaları yürütmüş ve birçok değerli eseri bilim dünyasına kazandırmış bir isimdir. Aynı zamanda çok sayıda öğrenci ve bilim insanı da yetiştirmiş olan Çambel, Atatürk'ün emri ile başlatılan Hitit tarihi araştırmalarında Çorum Hattuşaş'ta binlerce tabletin ortaya çıkmasında da aktif görev almıştır. Çambel'in 1946 yılında Osmaniye'nin Kadirli İlçesi sınırlarındaki Karatepe Höyüğü kazısını başlattığı da bilinmektedir. Çambel'in Hitit

¹⁸ Özdoğan, Mehmet, Nezih Başgelen, “İş'i Görev, Arkeoloji'yi Bilgi, Bilim'i Değer Olarak Gören bir İnsan: Halet Çambel”, www.academia.edu E.T.04.02.2024.

¹⁹ Halet Çambel vefatından iki yıl önce böylesine dolu ve başarılı bir yaşamın sırrını “çalışmak, çalışmak, çalışmak” olarak açıklamıştır. “Olimpiyatların Öncü Türk Kadınları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni”, <https://olimpiyatkomitesi.org.tr/Haber-Detay/Olimpiyatlarin-Oncu-Turk-Kadinlaricolon;-Halet-Cambel-ve-Suat-Fetgeri-Aseni/9054> E.T.04.02.2024.

hiyerogliflerinin çözüldüğü yer olarak bilinen Karatepe-Aslantaş bölgesindeki kazı ve araştırmaları, çalışmaları arasında son derece önemli bir yere sahiptir.²⁰

Halet Çambel trenle Paris yolunda.

Resim 5: Paris treninde Halet Çambel²¹

Türkiye’de tarih öncesi arkeolojisinin uluslararası standartlar çerçevesinde kurulup gelişmesi ve eğitimde bilimsel metodolojinin uygulanmasında adeta bir çığır açmıştır. Kazılarda modern tekniklerin uygulanmasında, prehistorya laboratuvarının kurulup gelişmesinde ve TÜBİTAK’a bağlı Arkeometri Ünitesi’nin kurulmasında, özellikle de tarihöncesi alanında genç kuşakların en iyi şekilde yetişmesinde çok önemli bir katkısı olduğu bilinmektedir.²²

Çambel’in akademisyen olarak verdiği eğitimin esasında, öğrencinin bilgiyi kendisinin araştırıp bularak düzenlemesi ve uygulayarak etkin duruma dönüştürmesi öne çıkar. Çambel çok sayıda proje geliştirmiş, uygulamış ve çağın ilerisinde, yenilikçi ve topluma uzun vadede yarar sağlayacak önemli çalışmalar gerçekleştirmiş bir bilim insanıdır. Özellikle Karatepe Aslantaş²³, Güneydoğu Anadolu Tarih öncesi Araştırmaları Karma Projesi (Çayönü Kazıları), Çukurova ve Adana planlama, Keban Bölgesi Tarihi Eserleri

²⁰ Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, “Kuşakları Etkileyen Bir Öncü, Yaşadığı Döneme Damgasını Vuran Bir Bilim İnsanı: Halet Çambel Yaşamı, Bilimsel Çalışmaları, Projeleri ve Etkileri”, **Halet Çambel ile Buluşma** (2012): s.13-57, Halet Çambel, “The Southeast Anatolian Prehistoric Project and its Significance for Culture History”, **Belleten**, 38(151), (1974), s.361-378, “TÜBA Şeref Üyesi Prof. Dr. Halet Çambel Vefat Etti”, <https://www.tuba.gov.tr/tr/haberler/uyelerden-haberler/> E.T. 09.02.2024.

²¹ Özdoğan, Mehmet, Nezih Başgelen, “İş’i Görev, Arkeoloji’yi Bilgi, Bilim’i Değer Olarak Gören bir İnsan: Halet Çambel”, www.academia.edu E.T.04.02.2024.

²² Özdoğan, agm., s.5-34.

²³ Halet Çambel and Aslı Özyar, **Karatepe-Aslantaş: Azatiwataya: Die Bildwerke**, von Zabern, Mainz, 2003, xx -164.

Kurtarma ve Değerlendirme Projesi, Aşağı Fırat Kurtarma Kazıları Projesi ile Arkeometri projeleri öne çıkan çalışmaları olarak bilinmektedir.²⁴ Çambel'in çalışmaları arasında koruma, restorasyon, anıtların doğal ve kültürel ortamında bir bütün olarak sergilenmesi anlayışı ön plana çıkar. Ayrıca çok yönlü projelerde mimari korumaya büyük bir önem göstererek bilimsel yöntemlerle korumanın sağlanmasına dikkat çeker.²⁵

Çambel ayrıca Mezopotamya'da Yukarı Dicle-Fırat havzasında yaptığı arkeolojik araştırmalarla, çok erken dönemlerdeki tarım köyü ve yakınında gelişmiş bir dönem tarım köyünü de ortaya çıkarmıştır. Bu tür çalışmalarıyla Çambel bölgedeki Geç Tarihöncesi gelişmeleri, ticaretin ve metalürjinin başlangıcının anlaşılmasına dair kritik verileri ortaya çıkarmıştır.²⁶

Çambel'in uluslararası alanda yabancı dilde yayınladığı çok sayıda kitap, makale, bildiri ve yayınları bulunmaktadır. Türkiye'de saygın dergilerde çalışmaları bulunan Çambel 1974 yılında Belleten'de yayınladığı bir çalışmada kültür tarihinin önemine dikkat çeker. Arkeologlar için insanın insan olma sürecinin başlangıç sürecinin genellikle alet yapımı ile ilişkili olduğunu belirtir. Avcı-toplayıcı insanın, Alt ve Orta Paleolitik dönem olarak adlandırılan erken aşamalarda, başlangıçta sadece doğrudan kullanım için araçlar ürettiğini kaydeder. Ancak yüz binlerce yılın sonunda, giderek daha organize ve yoğun avcılık ve toplama dönemine ulaşıldığında, Üst Paleolitik dönem olarak adlandırılan dönemde, teknolojik olarak büyük öneme sahip olan "alet yapma araçlarını" üretebilecek duruma geldiğini belirtir. İnsanlık tarihinin verimsiz bir ekonomiden verimli bir ekonomiye geçiş değişiminin mekanizmasını araştırmadan dünümüzün, bugünümüzün ve yarınımızın sorunları açıkça anlaşılabilir veya uygun şekilde değerlendirilemeyeceğini ifade eder. Bu hareketin ne zaman ve nerede başladığını anlatmaya çalışır. Bu değişimin başladığı en eski merkezin Yakın Doğu olduğunu kaydeder.²⁷

Çambel hem akademik kariyerinde hem de spor alanında öncü bir kadın karakter olarak Türk tarihinde yer almıştır. Özellikle arkeoloji alanında ilerleyen ve ülkemizin önde gelen arkeologlarından olan Çambel, 1940'lı yıllarda Alman arkeolog Helmuth Bossert ile Karatepe'deki Hitit yerleşiminde arkeoloji çalışmaları yürütmüş ve Hitit hiyerogliflerinin çözülmesini sağlamış bir isim olarak da tarihe damgasını vurmuştur. Uzun yıllar İstanbul Üniversitesi'nde Arkeoloji Profesörü olarak görev yapan Çambel, Üniversitenin Tarih Öncesi Arkeoloji Bilim Dalı Başkanlığını 1985 yılına kadar sürdürmüştür. Daha sonra emekli olan Çambel, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına çok sayıda arkeolojik kazılarda da görev almıştır.²⁸

²⁴ Mehmet Özdoğan, "Öncü Kimliği ile Halet Çambel", **Madde, Diyalektik ve Toplum**, Cilt 4, Sayı 2, s.143.

²⁵ Halet Çambel, "Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi Çok Yönlü Bir Proje", **TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi**, 8 (2010): 131, Özdoğan, agm., ss.5-6.

²⁶ Robert J. Braidwood, Halet Çambel, and Patty Jo Watson, "Prehistoric investigations in southeastern Turkey", **Science**, 164.3885 (1969): 1275-1276.

²⁷ Halet Çambel, "The Southeast Anatolian Prehistoric Project and its Significance for Culture History", **Belleten** 38.151 (1974): 361-378.

²⁸"Olimpiyatların Öncü Türk Kadınları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni", **agm.**, s.1.

Çambel'in akademik kariyerine bakıldığında, adeta Atatürk döneminde her alanda atılan reformların pozitif sonuçları görülür. Bu anlamda, Atatürk'ün Türk toplumunda tedrici değil, bütüncül değişim fikriyle yola çıkması önemlidir. Zira Atatürk, toplumda gerçekleştireceği değişimlere bütüncül bakarak, kadın-erkek ayrımı yapmadan bir toplumun kalkınması gerektiğine inanmış ve bu yönde önemli adımlar atmıştır. Atatürk'ün toplumda kadının yerinin çağdaşlık ve bilimsellik doğrultusunda ele alınması gerekliliğine işaret etmesi, kadının bir toplumun gelişiminde ne kadar önemli bir varlık olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Ayrıca, Atatürk'ün kadın-erkek ayrımı yapmadan bedenleri özgür kılmak için spora kadınların katılımını desteklemesi de dikkat çekicidir. Atatürk, sporu öjenik bir araç olarak değil, kadın-erkek özgür ve eşit yurttaşların oluşturacağı ulus bilincinin temel taşlarından biri olarak görmüştür.²⁹

Halet Çambel'in Eskrim Hayatı

Çambel'in küçük yaşlardan itibaren yurtdışında yaşamış olması kendisine yabancı dilin yanı sıra akademik kariyeri ve spor hayatında da önemli kazanımlar sağlamıştır. Özellikle spor alanına bakıldığında Çambel'in ilk olarak Robert-Kolejinde, 1930 yılında eskrim antrenmanlarına başladığı görülür. Çambel'in özellikle eskrim sporuna yönelik ilk adımlarının atılmasında Sorbone'daki eğitim hayatının da önemli bir payı vardır. Daha sonra Çambel'in ilk Türk bayan sporcu olarak 1936 yılı Berlin Olimpiyatlarına eskrimci olarak katılması hayatında adeta bir dönüm noktası olur ve Çambel hayatının Türkiye'deki ilk kadın eskrimci olduğu dönemi şöyle anlatır:

*“Fransa'dayken başladı. Ben aslında İstanbul'a dönmeliydim fakat Berlin oyunlarına katılmak üzere Budapeşte'ye çağrıldım. Koçumuz bir Alman kızdı, kendisi yüzücü. O bize: 'Sizi Hitler'le tanıştırayım' dedi. Biz ise onu reddettik”.*³⁰

Bir eskrim karşılaşması öncesinde zamanın Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nde (X).

Resim 6: İstanbul Beşiktaş Jimnastik Kulübünde Halet Çambel³¹

²⁹ Atalay, **agm.**, s.28-29.

³⁰ “Halet Çambel”, <http://www.akyaka.org/> E.T.09.02.2024.

Çambel daha sonra olimpiyatlarda Türkiye'yi temsil eden ilk kadın sporcular olarak hemcinslerine önemli bir ilham kaynağı olmuştur. 1935 yılında liseden mezun olduktan sonra Fransa Hükümeti'nden aldığı bursla Sorbonne Üniversitesi'nde arkeoloji eğitimine başlayan Çambel, Paris'te bulunduğu süre zarfında eskrim ve binicilik derslerine devam etmiş ve bu iki spor dalında kendini geliştirmiştir. 1936 yılında eskrimde Berlin Olimpiyatları'na katılan Çambel bu yönüyle Türk kadınına spor alanında öncülük etmiştir. Çambel ile Aşeni, kadınların hayatın her alanında olduğu gibi sporda da başarıyla Türkiye'ye temsil edebileceklerini göstermiştir. Çambel'in bu tutumu daha sonra birçok kız çocuğunun da olimpiyatlara katılmasını ve eskrim sporuna yönelmesinde etkili olmuş ve adeta Çambel bu alanda bir çığır açmıştır. Çambel'in aslında sadece eskrim değil çok küçük yaşlardan itibaren yüzme, okçuluk, kürek, bisiklet, judo, binicilik gibi sporun pek çok farklı dalıyla da ilgilendiği bilinmektedir. Örneğin İstanbul Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'ndeki eğitimi sırasında Beşiktaş Jimnastik Kulübünde (BJK) antrenörlük yapan Rus Alexander Nadolski'den eskrim dersleri almıştır. Nadolski'nin öğrencileri olan Halet Çambel ile Suat Fetgeri Aşen söz konusu dönemde Türkiye'de eskrimle ilgilenen başka kadın sporcu olmadığı için hem rakip hem de arkadaş olmalarına vesile olmuştur. 1935 yılında ilk uluslararası yarışma fırsatını elde eden iki arkadaş Çambel ve Aşeni Sovyetler Birliği'ne karşı sembolik bir eskrim yarışmasına katılmışlardır. Çambel Paris'te okurken, 1936 yılı Berlin Olimpiyatları'na eskrim takımında yer almak üzere seçilmiştir. 1936 yılında iki kadın sporcu, Almanya'nın Berlin kentindeki 11. Olimpiyatlarda yarışacak eskrim milli takımında yer almıştır. Böylece Berlin'de 1936 yılında basketbol, binicilik, bisiklet, eskrim, judo, futbol, güreş ve yelken branşlarında katılan milli takımdaki tek kadın sporcular olarak tarihe geçmiştir. Çambel ile Aşeni turnuva öncesi Macaristan'ın Budapeşte şehrinde bir ay süreyle kamp yapmıştır. Daha sonrasında Çambel, 2010 yılında söz konusu dönemdeki Budapeşte yaşadığı kamp sürecinde yaşadığı sıkıntıları şöyle ifade etmiştir:³²

“...Oyunlara katıldığımda 20 yaşındaydım. Teklifi aldığımda Paris'teydim. Budapeşte'ye çağırdılar. Orada bir ay kampa soktular. Bizi yetiştiren antrenörümüz, çok esnek bir tekniği olan Nadolski'yi getireceklerine, bizi çok sert bir tekniği olan bir Macar hocaya teslim ettiler. Eski tekniğimizi kaybettik, yenisini kazanamadık. Sonuçta hiçbir şey yapamadık.”³³

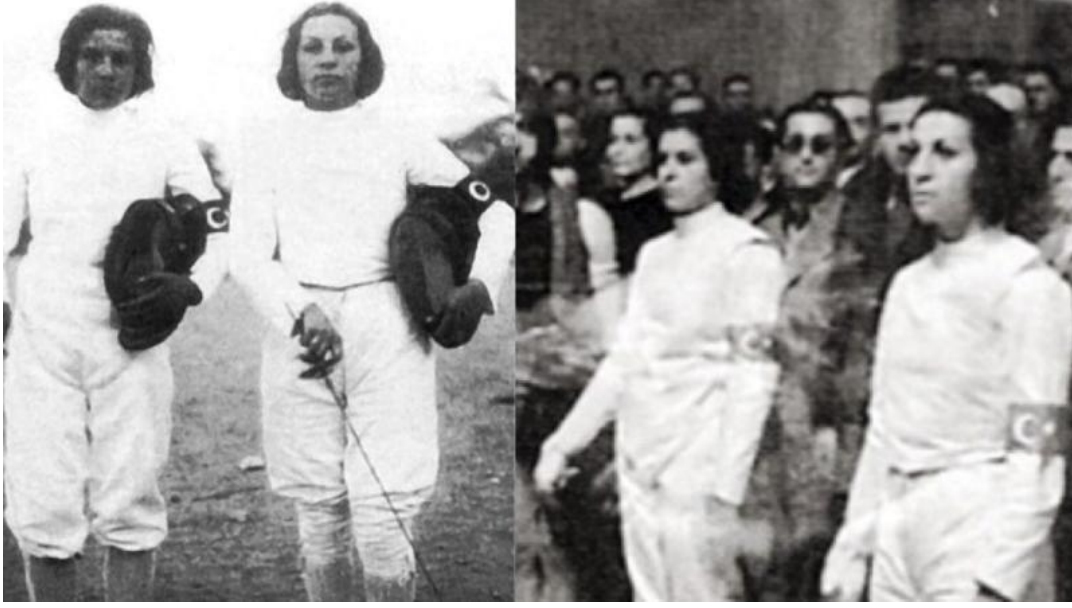
Kampta yaşanan talihsizlikler nedeniyle Çambel ve Aşeni söz konusu dönemde yarışmalarda kayda değer bir başarı gösterememiş olsa da böylece olimpiyatlara katılan ilk Türk kadın sporcular olarak tarihe geçmişlerdir. Çambel'in sonraki dönemlerde yurt içindeki birkaç yarışmaya ve Cumhuriyet'in onuncu yılında Ankara'da yapılan gösterilere de eskrimci olarak katıldığı bilinmektedir.³⁴

³¹ Özdoğan, Mehmet, Nezih Başgelen, “İş'i Görev, Arkeoloji'yi Bilgi, Bilim'i Değer Olarak Gören bir İnsan: Halet Çambel”, www.academia.edu E.T.04.02.2024.

³² “Türkiye'deki kadın sporcuların ilham kaynakları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni”, **TRT Haber**, 04.02.2024, Özdoğan, **agm.**, s.7.

³³ “Türkiye'deki kadın sporcuların ilham kaynakları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni”, **TRT Haber**.

³⁴ “Türkiye'deki kadın sporcuların ilham kaynakları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni”, **TRT Haber**.

Resim 7: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni³⁵

Çambel'in eskrimle ilgili duymasında kuşkusuz ailesi, aldığı eğitim ve ülkenin koşullarının önemli bir payı bulunmaktadır. Ancak sonraki yıllarda Çambel eskrimle ilgi duymaya başlamasında şövalyelerden etkilendiğini de şöyle ifade eder:

"... "Okuduğum Alman kitapları, şövalyeler hakkında hikayeler içerirdi. Onlardan çok etkilenirdim. Bu hikayeler, eskrimi seçmemi sağlayan sebeplerdi..."³⁶

Çambel 20 yaşında eskrim dalında katıldığı Berlin Yaz Olimpiyatları'nda Hitler ile tanışmayı ve elini sıkmayı reddeden erdemli bir duruşu ile de bilinen bir sporcudur. Çambel'in bu duruşu çok uzun yıllar sonra kültürel mirasın korunması ve toplum adına yürüttüğü eğitim ve öğretim faaliyetlerinde de devam etmiştir. Çambel 1936 yılında Berlin'de Hitler ile gerçekleşen iletişimini şöyle ifade etmiştir:

"...Berlin'deki mihmandarımız, bizden Hitler'le tanışmamızı istediğinde ona, 'Eğer buraya gelmemizi hükümetimiz istemeseydi burada olmazdık' dedim ve bu isteklerini reddettim..."³⁷

Söz konusu dönemde 1936 olimpiyatlarından Türk eskrimciler madalyasız olarak geri dönmüş olsalar da ülkelerinin ne kadar değiştiğini katılımlarıyla tüm dünyaya göstermeleri açısından bu durum onlara eşsiz bir fırsat da sunmuştur.³⁸

Sonuç olarak Halet Çambel, dünya çapında bilinen bir bilim insanı olduğu kadar aynı zamanda çok iyi bir kadın sporcudur. Spor yapmaya çok erken yaşlardan itibaren

³⁵"Türkiye'deki kadın sporcuların ilham kaynakları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni", **TRT Haber**, <https://www.trthaber.com/haber/spor/turkiyedeki-kadin-sporcularin-ilham-kaynaklari-halet-cambel-ve-suat-fetgeri-aseni-805448.html>, 04.02.2024.

³⁶"Olimpiyatların Öncü Türk Kadınları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni", **agm.**, s.1.

³⁷ Erman Ertuğrul, "Halet Çambel: "Halkın içinde bir büyü", <https://arkeofili.com/>, **agm.**, s.1.

³⁸ "Halet Çambel", <http://www.akyaka.org/>, **agm.**, s.1.

başlamış ve tek bir sporla da yetinmemiştir. Uzun bir dönem Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nde judo da dahil olmak üzere çeşitli spor dallarıyla ilgilenen Çambel, yurtdışındaki eğitim sırasında da farklı spor dallarıyla yakından ilgilenmiştir. Fransa'daki öğrencilik döneminde bisikletle boydan boya Fransa'yı dolaştığını belirten kaynaklara göre burada ata binmeyi, eskrim sporuyla detaylı bir biçimde ilgilenme fırsatı da yakalamıştır. Böylece bu spor dalında Türk olimpiyat takımına seçildiği ve olimpiyatlara katılan ilk kadın sporcular arasında yer almayı başarmış bir isimdir.³⁹

Çambel'in sporcu kimliği hayatının her alanında devam etmiş ve hayatının her alanını pozitif yönde etkilemiştir. Çambel'in ileri yaşlarında dahi kazılar sırasında ağır yükleri kaldırdığı, çamura saplanan cipleri tek başına çamurdan çıkardığı, engebeli arazilerde herkesi geride bırakan bir performans sergilediği kaydedilir.⁴⁰ Çambel'in bu sportif yönünün öğrencilerini ve etrafındaki genç kuşakları etkilediğini de söylemek mümkündür. Bu noktada sporun aslında Çambel için adeta bir yaşam biçimi olduğunu da söylemek mümkündür.

Çambel'in sportif kimliğinin aynı zamanda karakterini de şekillendirdiği görülmektedir. Çambel, her zaman başladığı işleri uzun erimli bir bakış açısıyla ele almış ve günlük olaylar, kısa erimli çıkarlar ya da engellerin kendisini durdurmasına izin vermemiştir. Bu yönüyle işlerini adeta bir satranç oyuncusu gibi planlı ve en ince ayrıntısına kadar hesaplamış ve fikri takiple başarıya ulaştırmıştır. Çambel'in akademik ve spor hayatındaki başarılarının temelinde disiplinin önemli bir payı olmakla birlikte aldığı eğitim ve yetiştigi çevrenin de önemli bir payı bulunmaktadır. Çambel akademik hayatındaki çok yönlü ve disiplinler arası bakış açısının spor hayatında da görmek mümkün. Bu yönüyle Çambel'in bütüncül, kapsamlı, akademik kaygılar kadar toplumun gelişimine de katkı sağlayacak projelere imza attığı anlaşılmaktadır.⁴¹

Çambel emekli olduktan bir süre sonra uzun yıllar yaşadığı Arnavutköy'de "Kırmızı Yalı" olarak bilinen evini 2004 yılında Boğaziçi Üniversitesi'ne bağışlamıştır.⁴² Vefatının ardından İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen cenaze töreninde yapılan konuşmalardan birinde Çambel için "O sizler için bilim insanıydı, arkeologtu, eğitmedi ancak O bizim Karatepelilerin, Toroslar'ın Anasıydı" ifadelerinin kullanılmış ve Çambel'in bilime adanmış bir ömür yaşadığı bir kez daha burada da vurgulanmıştır.⁴³

Sonuç

Atatürk döneminde, kadınlarla ilgili birçok alanda atılan temeller arasında sporun önemi büyüktür. Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren, sadece bilimsel alanda değil, spor alanında da kadının görünürlüğü için önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlar, Cumhuriyet'e olan inancın farklı kesimler üzerindeki etkilerini de göstermiştir. Kadın akademisyenler

³⁹ Özdoğan, **agm.**, s.17.

⁴⁰ Özdoğan, **agm.**, s.17.

⁴¹ Özdoğan, **agm.**, s.18.

⁴² Ertuğrul, **agm.**, s.1.

⁴³ Ertuğrul, **agm.**, s.1.

de bu kesimlerden biridir. Halet Çambel, söz konusu dönemde yurtdışında aldığı eğitim ve ülkesine döndükten sonra gerçekleştirdiği çığır açıcı çalışmalarıyla Türk kadınının dünya çapında diğer kadınlardan hiçbir şekilde geri kalmadığını kanıtlamıştır. Çambel'in eserleri, projeleri, yayınları, yöntemleri ve uygulamaları, Türk kadını için sembolik bir isim haline gelmiştir. Ayrıca, tüm dünyada siyasi ve askeri kaosun yaşandığı bir dönemde Çambel'in bilim insanı ve sporcu kimliğiyle Türkiye'yi uluslararası arenada temsil etmesi de önemlidir. Bu durum, Cumhuriyet'in kadınlara sağladığı kazanımların dünya standartlarına göre oldukça erken dönemlerde elde edildiğini göstermektedir.

Çambel'in sporcu kimliğinin bize gösterdiği bir diğer önemli nokta, Türkiye'nin modernleşme sürecinde kadınların rolünün ne denli belirleyici olduğudur. Atatürk dönemi, Türk kadınlarının toplumsal ve kültürel alanda önemli adımlar attığı bir süreçtir. Bu dönemde, kadınlar eğitim, iş ve spor gibi alanlarda daha fazla yer almaya başlamışlardır. Halet Çambel ve diğer Türk kadın sporcular, bu dönemde Türkiye'nin yükselen modern kimliğinin sembolü haline gelmişlerdir. Onların spor alanındaki cesareti ve başarısı, Türkiye'nin dünya sahnesindeki yerini hem güçlendirmiş hem de kadınların toplumdaki konumunu güçlendirmeye yardımcı olmuştur.

Çambel'in 1936 yılında Berlin Olimpiyatları'na katılması, Türk kadınlarının uluslararası alandaki varlığını ve yeteneklerini sergileme fırsatı da sağlamıştır. Bu husus sadece sporla ilgili değildir; aynı zamanda Türkiye'nin modern bir ulus olarak nasıl algılandığına dair bir mesajda içermektedir. Türk kadınlarının gücü ve başarısı, dünya çapında dikkat çekmiş ve Türkiye'nin modernleşme sürecinde kadınların rolünün vurgulanmasına da katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, Çambel ve diğer Türk kadın sporcular, sadece spor tarihinde değil, aynı zamanda Türkiye'nin toplumsal ve kültürel tarihinde de önemli bir noktada yer almışlardır.

Ekler

Aile fotoğrafında Halet Çambel (solda) yanında hukukçu ve gazeteci Leyla Çambel, sağda ünlü bir kanser araşırmacısı olan büyük ablası Perihan Çambel ile. Ailenin en küçük üyesi Bülent Çambel ise bugün mühendis olarak ABD'de yaşıyor. Çambel'in, ailesiyle 1924'e kadar Avrupa'da geçirdikleri süre içinde, kardeşleri ve komşu çocuklarıyla bir temsile dönüştürdükleri Kurtuluş Savaşı oyunu, o yıllardan hatırladıkları arasında.

72

Bilim ve Teknik

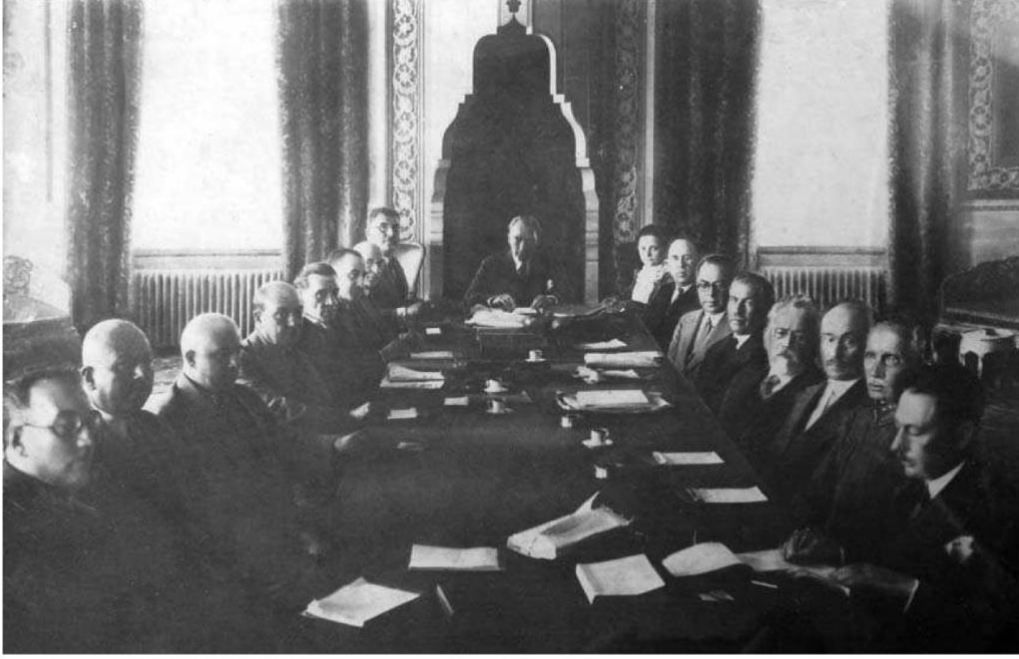
Resim 8: Halet Çambel'in Aile Fotoğrafi⁴⁴

1. Annesi Ayşe Remziye Çambel.

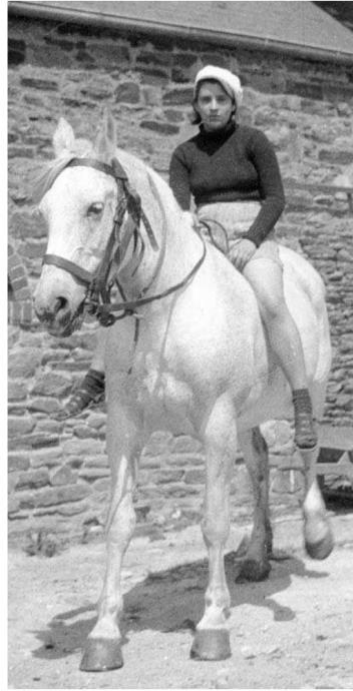
Resim 9: Halet Çambel'in annesi Remziye Çambel⁴⁵

⁴⁴ Dirican, agm., s.75.

*Türk Tarih Kurumu'nun kurulduğu dönemde Atatürk'ün başkanlığında üyeler toplantı halinde:
(Yusuf Akcura, Reşit Galip, Reşit Saffet Atabinen, Afet İnan, Hasan Cemil Çambel).*

**Resim 10: TTK'nın kuruluş yıllarında Atatürk başkanlığında Halet Çambel'in babası
Hasan Cemil Çambel'in de yer aldığı üyelerle toplantı⁴⁶**

İyi bir binici olarak yetişen Halet Çambel.

Resim 11: Halet Çambel ve binicilik⁴⁷

⁴⁵ Özdoğan, *agm.*, s.6.

⁴⁶ Özdoğan, *agm.*, s.15.

Resim 12: Türkiye'deki Kadınların İlham Kaynakları⁴⁸,

Resim 13: Halet Çambel⁴⁹

⁴⁷ Özdoğan, **agm.**, s.17.

⁴⁸ "Türkiye'deki kadın sporcuların ilham kaynakları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni", <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/36364> , Anadolu Ajansı, 2024.

**HALET ÇAMBEL ve
NAIL ÇAKIRHAN**
ARKEOLOJİ, GELENEKSEL
MİMARLIK ve TARİH UYGAR
MERKEZİ ARŞİVİ

Resim 14: Boğaziçi Üniversitesinde yer alan Halet Çambel ve Nail Çakırhan Arkeoloji, Geleneksel Mimarlık ve Tarih Uygur Merkezi Arşivi⁵⁰

Eşi Nail Çakırhan ile birlikte.

Resim 15: Halet Çambel ve eşi Nail Çakırhan⁵¹

⁴⁹ Boğaziçi Üniversitesi, Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, <https://arsivmerkezi.bogazici.edu.tr/collections/halet-cambel.php>, E.T.04.02.2024.

⁵⁰ Boğaziçi Üniversitesi, Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, <https://arsivmerkezi.bogazici.edu.tr/collections/halet-cambel.php> E.T.04.02.2024

⁵¹ Özdoğan, **agm.**, s.13.

Resim 16: Halet Çambel'in 2009 yılında Karatepe'de çekilmiş bir fotoğrafı⁵²

Resim 17: Prof. Dr. Halet Çambel ile yaşamını geçirdiği
Arnavutköy'deki evi⁵³

⁵² Mehmet Özdoğan, "Öncü Kimliği ile Halet Çambel"b, Madde, **Diyalektik ve Toplum**, Cilt 4, Sayı 2, s.146.

⁵³ Özdoğan, **agm.a**, s.32.

Karatepe Kazıevi önüne dikilen büstü.

Resim 18: Halet Çambel'in Karatepe Kazıevi önüne dikilen büstü⁵⁴

Resim 19: XI.Olympiade Berlin, 1936⁵⁵

⁵⁴ Özdoğan, **agm.a**, s.13.

⁵⁵“Olimpiyatların Öncü Türk Kadınları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni”, <https://olimpiyatkomitesi.org.tr/Haber-Detay/Olimpiyatlarin-Oncu-Turk-Kadinlaricolon;-Halet-Cambel-ve-Suat-Fetgeri-Aseni/9054> , E.T.04.02.2024.

Resim 20: Bilim ve Teknik Dergisinde Çambel'le ilgili Murat Dirican'ın kaleme aldığı yazı⁵⁶

Kolejde başladığı eskrim sporuna üniversite yıllarında da devam eden Çambel, 1936 Berlin Olimpiyatları'nda ülkemizi temsil eder. Bu da ona Suat Fetgeri Aşeni (soldan ikinci) ile beraber (sol başta) Olimpiyatlar katılan ilk Türk Kadın Sporcu ünvanını kazandırır (Sağdaki fotoğraf).

Ekim 1997

75

Resim 21: 1936 Berlin Olimpiyatlarında Halet Çambel⁵⁷

⁵⁶ Murat Dirican, "Yaşamını Arkeolojiye ve Anadolu'ya Adanmış Bir Bilim Kadını, Halet Çambel", **Bilim ve Teknik**, ss.72.

⁵⁷ Dirican, **agm.**, s.75.

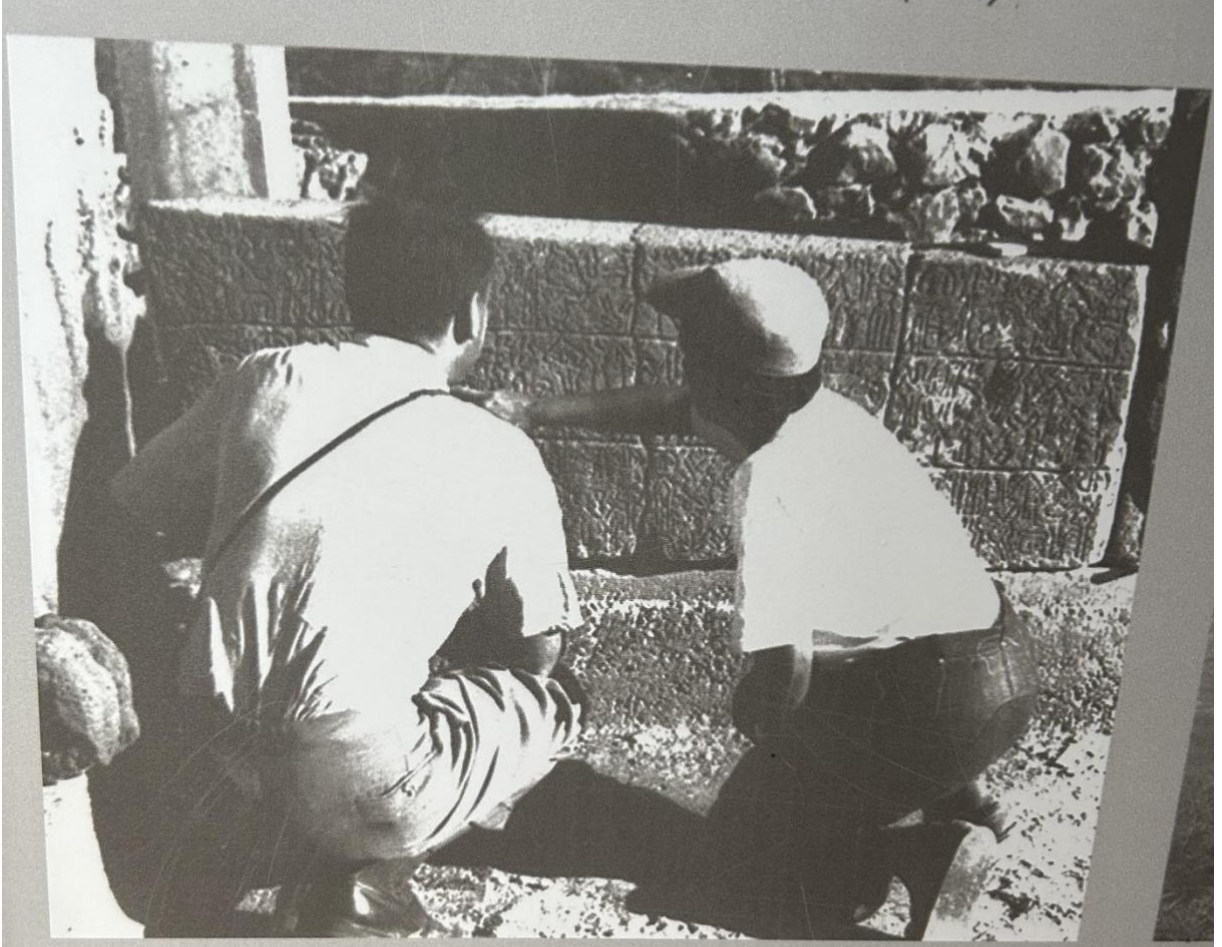
Resim 22: Prof. Dr. Halet Çambel'in Osmaniye Karatepe'deki büstü.⁵⁸

⁵⁸ Bu fotoğraf, Yıldız Deveci Bozkuş'un Halet Çambel ile ilgili araştırması için 3-4 Mayıs 2024 tarihlerinde Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi ziyareti sırasında çekilmiştir.

Resim 23: Karatepe'deki kazının birinci gününde Hürmüz Aslıvar, Franz Steinherr, H. Th. Bossert, Muhibbe Darga ve Halet Çambel⁵⁹

⁵⁹ Bu fotoğraf, Yıldız Deveci Bozkuş'un Halet Çambel ile ilgili araştırması için 3-4 Mayıs 2024 tarihlerinde Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi ziyareti sırasında çekilmiştir.

Halet Çambel ve Kurt W. Marek (C.W. Ceram) hiyeroglif yazıtını incelerken (1951) / Halet Çambel and Kurt W. Marek (C.W. Ceram) inspecting a Hieroglyphic text (1951)

Resim 24: Prof. Dr. Halet Çambel ve Kurt W. Marek (Karatepe’de Prof. Dr. Halet Çambel ile Kurt W. Marek hiyeroglif yazıtını incelerken görülüyor.)⁶⁰

⁶⁰ Bu fotoğraf, Yıldız Deveci Bozkuş’un Halet Çambel ile ilgili araştırması için 3-4 Mayıs 2024 tarihlerinde Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi ziyareti sırasında çekilmiştir.

Resim 25: Karatepe’de Halet Çambel ile ekibi kazı yerine Ceyhan’dan at arabası ile erzak taşırken görülüyor.⁶¹

---

⁶¹ Bu fotoğraf, Yıldız Deveci Bozkuş’un Halet Çambel ile ilgili araştırması için 3-4 Mayıs 2024 tarihlerinde Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi ziyareti sırasında çekilmiştir.

İlk ekip 1947 güz kampanyası için yolda, “gemiyle” Ceyhan’ı kamyonla geçerken B
Autumn 1947 on the way to the site crossing the Ceyhan on a raft (soldan sağa-left to right,
Franz Steinherr, Halet Çambel, H.Th. Bossert, Heinz Anstock, kamyon şöförü-truck driver)

Resim 26: 1947 yılında ilk ekibin “gemiyle” Ceyhan’ı kamyonla geçişi,

Franz Steinherr, Halet Çambel, H. Th. Bossert, Heinz Anstock, kamyon şöförü ⁶²

KAYNAKÇA

Basılı Kaynaklar

Atalay, Ayşe, “Türkiye’de Osmanlı Döneminde ve Uluslaşma Sürecinde Kadın ve Spor”,
Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri, 2.2 (2007): 24-29.

İbrahim Bacak, Eskrim Sporu Yapan Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Karakter Yapıları
ile Zihinsel Dayanıklılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, **Necmettin Erbakan
Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
2022.

⁶² Bu fotoğraf, Yıldız Deveci Bozkuş’un Halet Çambel ile ilgili araştırması için 3-4 Mayıs 2024 tarihlerinde
Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi ziyareti sırasında çekilmiştir.

- Braidwood, Robert J., Halet Çambel, and Patty Jo Watson, "Prehistoric investigations in southeastern Turkey", **Science**, 164.3885 (1969): 1275-1276.
- Çambel, Halet, and Aslı Özyar, **Karatepe-Aslantaş: Azatiwataya: Die Bildwerke**, von Zabern, Mainz, 2003.
- Çambel, Halet, "The Southeast Anatolian Prehistoric Project and its Significance for Culture History", **Bellekten**, 38(151), (1974), s.361-378.
- Çambel, Halet, "The Southeast Anatolian Prehistoric Project and its Significance for Culture History", **Bellekten** 38.151 (1974): 361-378.
- Çambel, Halet, **Corpus of hieroglyphic Luwian inscriptions**, Volume 2, Karatepe-Aslantaş: The Inscriptions: Facsimile Edition. de Gruyter Pub., 1999.
- Çambel, Halet, "Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi Çok Yönlü Bir Proje", **TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi**, 8 (2010): 131-136.
- Dirican, Murat, "Yaşamını Arkeolojiye ve Anadolu'ya Adanmış Bir Bilim Kadını, Halet Çambel", **TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi**, Sayı:359, Ekim 1997. ss.72-80.
- Gökşen, Cengiz, "Halet Çambel'in Osmaniye halk bilimi çalışmalarına sağladığı katkılar", **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, 6(2), (2012), 989-1005.
- Karpınar, Türkan, "Bir Cumhuriyet Kadını; Prof. Dr. Halet Çambel", **Asia Minor Studies**, 2 (2019): 259-264.
- Kokochashvili, George and Shalva Kokochashvili, "Fencing sport weapon handles (grips), the short chronology and history", **www.academia.edu**, 2016.
- Özdoğan, Mehmet, "Öncü Kimliği ile Halet Çambel", **Madde, Diyalektik ve Toplum**, Cilt 4, Sayı 2, s.146.
- Özdoğan, Mehmet, and Nezih Başgelen, "Kuşakları Etkileyen Bir Öncü, Yaşadığı Döneme Damgasını Vuran Bir Bilim İnsanı: Halet Çambel Yaşamı, Bilimsel Çalışmaları, Projeleri ve Etkileri", **Halet Çambel ile Buluşma**, (2012), s.13-57.

Elektronik Kaynaklar

- Boğaziçi Üniversitesi, Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi, <https://arsivmerkezi.bogazici.edu.tr/collections/halet-cambel.php> E.T.04.02.2024
- Ertuğrul, Erman, "Halet Çambel: "Halkın içinde bir büyü", <https://arkeofili.com/halet-cambel-halkin-icinde-bir-buyu/>, 8 Mart 2019.

Fischer, Marcel, “Fencing Sport”, In: Krutsch, W., Mayr, H.O., Musahl, V., Della Villa, F., Tscholl, P.M., Jones, H. (eds) **Injury and Health Risk Management in Sports**, Springer, Berlin, Heidelberg, 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-662-60752-7_89

“Halet Çambel”,

http://www.akyaka.org/cakirhan/halet_cambel/halet_cambel_hakkinda.htm

E.T.09.02.2024.

Özdoğan, Mehmet, Neziha Başgelen, “İş’i Görev, Arkeoloji’yi Bilgi, Bilim’i Değer Olarak Gören bir İnsan: Halet Çambel”, **www.academia.edu**, (2024) :5-36, https://www.academia.edu/9962317/Is_i_Gorev_Arkeolojiyi_Bilgi_Bilimi_Deger_Olarak_Goren_Bir_I_nsan_Halet_C_ambel E.T.04.02.2024

“Türkiye'deki kadın sporcuların ilham kaynakları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni”, TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/spor/turkiyedeki-kadin-sporcularin-ilham-kaynaklari-halet-cambel-ve-suat-fetgeri-aseni-805448.html> , 04.02.2024.

“Olimpiyatların Öncü Türk Kadınları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni”, <https://olimpiyatkomitesi.org.tr/Haber-Detay/Olimpiyatlarin-Oncu-Turk-Kadinlaricolon;-Halet-Cambel-ve-Suat-Fetgeri-Aseni/9054> E.T.04.02.2024.

“TÜBA Şeref Üyesi Prof. Dr. Halet Çambel Vefat Etti”, <https://www.tuba.gov.tr/tr/haberler/> E.t.09.02.2024.

“Türkiye'deki kadın sporcuların ilham kaynakları: Halet Çambel ve Suat Fetgeri Aşeni”, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/36364> , **Anadolu Ajansı**, 2024.